

Пуковник САВА КОНВАЛИНКА

„УТИЦАЈ НУКЛЕАРНОГ ОРУЖЈА НА ТАКТИЧКА ДЕЈСТВА“⁽¹⁾

У одзиву²⁾ на мој чланак „Утицај нуклеарног оружја на тактичка дејства“ друг Филиповић је изнео и неке поставке које, по мом мишљењу, нису исправне. Он, на пример, сматра да су већ „превазиђене“ поставке о употреби атомског оружја које сам изнео у свом чланку, јер дословно каже:

„Данас се позитивно зна да је питање употребе атомског оружја не само технички решено, већ и то да су одређена и основна начела за његову тактичку примену, на основу којих су написана и одговарајућа правила. Због тога мислим да су одавно превазиђене поставке оних који сматрају „да се нуклеарно оружје може корисно употребити за припрему или заштиту искрцавања са мора или из ваздуха, за пробој позициске одбране, за заустављање непријатељске офанзиве, итд.“, и „да би било врло корисно употребити ово оружје против бројно надмоћнијег непријатеља“, или гледиште оних који негирају „могућност примене овог оружја, због тешких последица које би она имала за обе стране — као што из истих разлога у току Другог светског рата нису били употребљени бојни отрови“, верујући „да се нуклеарно оружје може окренути против оних који га употребе“.³⁾

Тачно је да се употреба нуклеарног оружја у тактичке сврхе данас више не доводи у сумњу, али то не значи и да су сада постављени принципи употребе овог оружја у тактичке сврхе потпуно правилни, односно да ће се остати на садашњим поставкама. Нуклеарно оружје у тактичком опсегу још није положило испит у свима условима ратне праксе, тако да ће и његова примена у евентуалном будућем рату зависити од природе циљева, места, времена и многих других околности. Зато је разумљиво да се не бисмо смели зауставити на тренутно усвојеним начелима за његову тактичку примену нити их сматрати као општеважећа. Иако је нуклеарно оружје добило своје место у оквиру тактике, многе поставке о његовој употреби су више теориског но практичног значаја, те се морају још увек свестрано разматрати, што треба стално имати у виду. Тек када ове поставке буду проверене у ратној пракси, моћи ће се утврдити шта је било правилно постављено, а шта није. Зато се само са становишта практично-теориских резултата (добијених на војним полигонима, али још

1) Види „Војно дело“ бр. 6 за 1955 год., стр. 16.

2) Потпуковник Боривоје Филиповић: Одзив на чланак „Утицај нуклеарног оружја на тактичка дејства“, „Војно дело“ бр. 1/56, стр. 48.

3) „В. Д.“ бр. 1/56, стр. 48, став други.

неиспробаних у ратним условима) не може говорити о превазиђеним поставкама. Такво разматрање би имало свога значаја само са становишта теорије, јер би се могло десити да ратна пракса покаже да се неке данашње поставке неће моћи ни достигнути, акамоли превазићи.

Основна начела за тактичку примену нуклеарног оружја су у фази развоја, а ретка правила (или боље рећи упутства) још увек недовољно регулишу начин дејства трупа у условима атомског рата. Природно је да се после проналаска овог новог оружја разрађује начин његове најефикасније примене, и да ће се та примена саображавати све новијим и новијим открићима из те области. Даље усавршавање нуклеарног оружја иде не само у правцу повећања његове јачине, већ и у правцу његове што ефикасније употребе, саобразно разним тактичким и оперативним поступцима, ка смањивању могућности да се противник заштити, итд. Због таквог усавршавања стално ће се модифицирати и поставке о начину његове употребе. Међутим, сама ратна пракса показаше њихову правилност као и целисходност при евентуалној примени неочекиваних поступака у погледу употребе снага и средстава, као и због усавршавања постојећих и примене нових средстава.

Пошто у одзиву није конкретно наведено због чега би требало сматрати да су цитиране поставке превазиђене, сматрам да нова открића на пољу употребе нуклеарног оружја (уколико су она узрок ове тврдње) само потврђују нека од наведених гледишта изнетих у моме чланку (да се нуклеарно оружје може корисно употребити за припрему или заштиту искрцавања са мора или из ваздуха, за пробој позициске одбране, за заустављање непријатељске офанзиве, итд.), а не превазилазе их.

У одзиву је (прва реченица предњег цитата) указано на повезаност техничког решења проблема употребе нуклеарног оружја и тактичких начела, која очигледно мора постојати. Међутим, било би од интереса разматрати не само повезаност техничког решења употребе овог оружја са војним захтевима, већ и утицај војних захтева на усавршавање нуклеарног оружја. (Истина ово би било тешко документовати, јер се то развијало, и убудуће ће се развијати, углавном тајно и неприступачно за ширу јавност.) Другим речима, само техничко решење проблема употребе нуклеарног оружја не утиче на војне захтеве, већ и војни захтеви, са своје стране, постављају потребне услове конструкторима. Поред тога, познато је да појава сваког новог оружја изискује свестрана испитивања и пре него што ратна пракса докаже ефикасност његове употребе.

Узмимо за пример тенкове или авионе (да не помињемо пушку која се развијала неколико векова), и размотримо њихов развој и ефикасност примене у тактичким, оперативним и стратегиским оквирима. У периоду између Првог и Другог светског рата они су се много усавршили (нарочито благодарећи рату у Шпанији, који је послужио и као ратни полигон за испробавање овог оружја). Пред улазак у Други светски рат борбене особине тенкова и авиона (нарочито брзина дејства и ватрена моћ, а код тенкова и оклоп) биле су достигле завидан

степен развоја, али су нови захтеви тактике и стратегије у току рата утицали на њихов даљи технички развој, а у вези са тим мењала су се и начела за њихову употребу, тако да су на крају Другог светског рата у томе наступиле значајне промене.

Сличан развојни пут може се очекивати и код нуклеарног оружја. Чим је његова употреба технички решена (не само у тактичком, већ и у оперативним и стратегиским размерама), наставило се са даљим усавршавањем. Зар није прво употребљена атомска бомба из авиона, па је доцније пронађен топ са атомским зрном, па вођене ракете (дириговани пројектили), са атомским пуњењем, итд.? Извесно је да ће се пронаћи и нови начини употребе нуклеарног оружја у тактичке сврхе, јер се у том циљу већ врше експерименти са смањивањем јачине експлозивног дејства, тако да су већ постигнути завидни резултати (ради се на конструкцији нуклеарног оружја јачине од 15, 10, 5, 3, па и 2 килотона). Разматра се и могућност употребе нуклеарног оружја у оквиру пешадиског наоружања, мада се у техничком погледу научно оспоравају такви захтеви тактике (јер се још није могло пронаћи решење за тако велико смањење критичне масе плутонијума). У вези са захтевима тактике за проналаском нових начина употребе нуклеарног оружја може се слободно рећи да процес даљег усавршавања нуклеарног оружја већ иде бржим темпом но што је то био случај са тенковима и авијацијом.

О ефикасности употребе атомског оружја у одзиву се, између осталог, каже:

„...Чињеница је да је атомско оружје створено са тенденцијом да се добије што јаче борбено средство (пored бојних отрова и средстава биолошког рата) за масовно уништавање и парирање надмоћности противника у живој сили. (Ово се већ отворено износи у међублоковским полемикама великих сила.“⁴⁾

Не бих залазио у разматрање питања „међублоковске полемике великих сила“, јер би онда требало на првом месту размотрити питање корисности употребе атомског оружја, што превазилази оквир овога чланка. Указаћу само на неке чињенице у вези са употребом овог оружја, као: могућности огромних разарања и брзог уништења живе силе и других ратних средстава, утицај на брзо и обимно смањење материјалних резерви за рат, прекид саобраћајних и других веза, уништавање политичких и других центара из којих се руководи ратом, слабење потенцијалне снаге земље за рат (питање морала становништва, немогућност отклањања штетних последица нуклеарних експлозија, питање снабдевања, итд.), што све упућује на закључак да у једном евентуалном атомском рату не би било победника. Према томе, посматрано са овога становишта, очигледно је да се уопште не би могло говорити о корисности употребе атомског оружја. Са војничке тачке гледишта најважније је да се проучи ефикасност нуклеарног оружја како бисмо се могли што успешније супротставити ње-

⁴⁾ „В. Д.“ бр. 1/56, стр. 48, став трећи.

говом дејству и што боље оспособити за његову евентуалну примену. То уједно претставља и најбољи начин за спречавање употребе нуклеарног оружја у евентуалном будућем рату.

Неки страни писци сматрају да је нуклеарно оружје далеко надмоћније од класичног оружја⁵⁾. Они на пример, кажу да је вредност опреме, попуне и обуке једне оклопне дивизије приближно иста колико и 100 атомских бомби. А пошто је ефикасност (мисли се на уништавајућу моћ) 100 атомских бомби далеко већа него једне оклопне дивизије, то је по њиховом мишљењу боље оријентисати се на нуклеарно оружје него на оклопне јединице. Оваква гледишта су свакако неправилна, јер не узимају у обзир снагу маневра оклопне дивизије, која се у савременом рату не може надокнадити досада познатим нуклеарним оружјем. Снагу маневра не треба противстављати уништавајућој моћи, јер се оне целисходно допуњавају и заједно претстављају најубојитије оружје (на пример, ако би се савремена оклопна дивизија подржала нуклеарним оружјем).

С војне тачке гледишта било би штетно ако би се сматрало да нуклеарно оружје неће бити употребљено у евентуалном будућем рату (аналогно бојним отровима у Другом светском рату), јер би се тиме несумњиво смањили напори на припреми за евентуални атомски рат. Тиме би се смањиле и могућности парирања дејстава нуклеарног оружја (у техничком, тактичком и оперативно-стратегиском смислу). И поред велике ефикасности нуклеарног оружја, не би требало занемаривати осведочене елементе надмоћности — морал, извежбаност и руковођење, које су досада у ратној историји играли пресудну улогу. Ратна пракса је више пута опсвргла разне преурађене поставке о доминантним улогама новог оружја (на пример Дуетова теорија о доминантној улози авијације, или Фулерова о доминантној улози тенкова). Зато, бар засада, не би било целисходно да се надмоћ нуклеарног оружја сматра пресудном, а његова употреба као једино ефикасна и да се зато њој подређује све остало.

Свакако ће морал и извежбаност јединица, као и начин руковођења у условима атомског рата, добити и нове квалитете. Физиономија евентуалне атомске битке, пространство њеног замаха, могућност утицаја виших и нижих команди на ток борби, већи значај самоиницијативе мањих јединица у борбеним дејствима, разлика између утицаја масовног уништавања нуклеарним оружјем и индивидуалног уништавања класичним оружјем на психу војника, итд. — утицаће

⁵⁾ „Gygnus“: Is lly Regiment Really Necessary? — The Journal of the Royal artillery, јули 1955, стр. 221.

вероватно и на квалитативне промене у неким од досадашњих елемената надмоћности (у моралу, извежбаности и руковођењу јединицама). Зато би било интересантно посебно проучити евентуалне нове проблеме који се појављују у вези са тим. Но, непријатељској надмоћи у нуклеарном оружју требало би поред сопственог нуклеарног оружја, супротстављати и морал, извежбаност и умешно руковођење јединицама.

У погледу употребе атомске бомбе бачене из авиона у тактичке сврхе, у одзиву се каже:

„... Исто тако, сматрам да није на месту ни гледиште оних који сматрају „да је атомска бомба бачена из авиона углавном оружје стратегијског значаја, док се у тактичке сврхе може употребити ретко — само онда када би то борбени услови неопходно захтевали“, јер таква поставка донекле умањује реалну опасност од употребе атомског оружја у тактичком опсегу. Познато је да амерички атомски топ 280 мм, и поред техничких недостатака, још није добио свога такмаца. С друге стране, пошто је усавршена номинална атомска бомба и појачана њена снага, она је у САД проглашена тактичким оружјем, у које се већ укључују и све друге атомске бомбе јачине до 40 КТ...“⁶⁾

Да је атомска бомба бачена из авиона више оружје стратегијског него тактичког значаја, навешћу неке аргументе. Тако, на пример, ако се атомски топови налазе на положају, онда је потребно да протекне пола до један час од издавања наређења за дејство па до избацивања атомског зрна, док то време при дејству из авиона износи 3—8, а код вођених ракета (диригованих пројектила) 2—5 часова. То очигледно показује да авион није погодан за тактичка дејства, јер се тактичка ситуација може битно изменити у времену од издавања наређења за дејство до пада атомске бомбе из авиона. Ово поготово кад се има у виду да ће тактички циљеви, применом начела брзе концентрације и деконцентрације снага и средстава, претстављати вероватно само за краће време атомске циљеве. Међутим, објекти стратегијског значаја обично су сталнијег карактера и за дуже време ће претстављати атомске циљеве, те би се и атомске бомбе могле ефикасно употребити ако би се бацале из авиона.

Тачна је тврдња да се авиони са тактичким бомбама могу употребити за тучење тактичких циљева, али при томе се не сме изгубити из вида време које је потребно за припреме за дејство, као и обезбеђење веће зоне сигурности при дејству из авиона. Најзад, и аутор се (у наставку истог става) слаже да атомски топ „још није

⁶⁾ „В. Д.“ бр. 1/56, стр. 49, став први.

добило свог такмаца“⁷⁾, чиме само потврђује гледиште да су топови најпогоднији за тактичка дејства нуклеарним оруђем.

Не бих се могао сложити са методом рада око искоришћавања тактичких искустава из НОР-а, како је то изнето у одзиву,⁸⁾ јер сматрам да тактика углавном диктира формацију, а не би се смело дозволити да формација прописује тактичка начела. Према изнетом методу изгледа да би прво требало да простудирамо атомистику, па онда променимо формацију јединица, и тек на крају да проучавамо тактичка искуства из НОР-а. Напротив, мислим да би требало најпре утврдити који би се принципи употребе снага и средстава из НОР-а могли применити у условима употребе нуклеарног оружја, па тек онда би се могло прећи на организационе мере. Свакако, у оквиру тактичких начела треба обухватити сва савремена искуства.

Иако се слажем са гледиштем⁹⁾ да нема потребе да се за атомске циљеве бирају „доминантни тактичко-топографски положаји, који се налазе на главним правцима наступања — ако на њима нема живе силе“, ипак мислим да се само по себи разуме да се ни за атомске циљеве не могу бирати непосреднути положаји, пошто се то не чини ни у тактици без употребе нуклеарног оружја. Зато, под „доминантним тактичко-топографским положајима“, о којима је реч у основном чланку, треба подразумевати најважније положаје заједно са распоредом живе силе и средстава.

⁷⁾ Треба имати у виду да се већ данас атомски топ од 190 мм — самоходни — сматра као озбиљан такмац топу 280 мм.

⁸⁾ „В. Д.“ бр. 1/56, стр. 49, став четврти.

⁹⁾ „В. Д.“ бр. 1/56, стр. 52, став четврти.